

# АТЫРАУ ГҮЛДЕНУІ

## БЕК ЕТЕЙІК

Бұған мыңдаған ауыл шаруашылығы кооперативтерінің 2 мың кіші ауыл шаруашылығы кәсіпорындарын өз. Үстіміздегі жылдың бірінші тоқсанында шаруалар базарларда мың центнер ет, 50 центнердей сүт, 148 дана жұмыртқа, 215 ар жүн сатты. Қалада да, селода сүткерлік тоқты ұлғайтпегі байқалғаны айда деп ойлаймын. Хұқық базаның жасалуы мен бақсаттағы бірқатарлықтар жекешелендірілу процесіне адамдар бойында жаңа психологиялық қалыптасуына берді. Мемлекеттің кәсіпорындардағы шаруашылық қызметтің нәтижесін мемлекеттік сектордан едәуір жоғары көзге түсуде. Қазіргі кезде қалыптасқан құрылымға мемлекеттік сектор үлесінің өте жоғары (80 процентке дейін) сипаты тән болып отыр. Бұл көрінеу қиғаштық, өйткені нарықтық жүйелері дамыған елдерде мемлекеттік меншіктің үлесі, міндетті түрде, 30-40 проценттен аспайды. Демек, республикада мемлекеттік меншікті елеулі түрде коллективтік меншік пен жеке меншікке айналдырудың нақты келешегі бар. Күш алып келе жатқан кәсіпкерліктен біз экономиканың мемлекеттік емес секторында жаңа құрылымдардың тездеті құрылуын күтеміз.

Бұл тұрғыдан алғанда мемлекет тарапынан көмек беру қамтамасыз етіледі, деп атап көрсетті Н. Ә. Назарбаев. Өздеріңіз білесіздер Қазақстанда жекешелендіру қарқыны ТМД-ның басқа елдеріндегіден қазірдің өзінде елеуір жоғары. Бірақ нарықтық қатынастарды қалыптастыру процесі неғұрлым тезірек жүрсе, біз жүргізіп отырған саясаттың әлеуметтік және экономикалық қырлары да солғұрлым айқынрақ көрінеді. Осыған байланысты едбек ұжымдарына арналған хұқылық негіздегі «жұмсақ» режим туралы ойластырылған өте маңызды. Экономикалық тұрақсыздық жағдайындағы «тұрпайы» жекешелендіру ерекше қауіпті. Сатылатын объектілердің бағасын мейлінше арттыруға тырысу сатып алу қарқынын бәсеңдетіп қана қоймайды, сонымен қатар бұдан былайғы жерде өнімнің сөзсіз қымбаттауына өкеліп соқтырады. Ал мұның өзі әлеуметтік шиеленістің тағы да бір айналымы қауіпін туғызады.

Екінші бір қауіп бізде жүріп жатқан жекешелендірудің өз ерекшелігіне байланысты. Қайта құрылатын объекті көбіне мемлекеттік монополияландырылған меншік болса, мнен осылай. Мен коммерциялық құрылымдардың басқару аппаратымен астасып кетудің нақты қауіпін айтып тұрмын. Мұның өзі ауыз жаласқан жемқор астам монополиялар құрылуына өкеліп соқтыруы мүмкін. Сондықтан кәсіпкерлік қызметке мемлекеттік басқару құрылымдары мен лауазамды адамдардың қатысуын шектеуді, заңдарды бұзғандық үшін қаржы, өкімшілік және қылмысты жауапкершілік шараларын қолдануды көздейтін заң актілері мен бақылау органдарының бірыңғай жүнесін құрумен шұғыл түрде айналысу өте маңызды.

Кең көлемді жекешелендірудің тағы бір қыры — оның республика экономикасын батыс еуропалық, Азия және Таяу Шығыс экономикалық кеңістігіне бірігуін алдын алып бағдарлау. Соңғы жылдың ішінде біздің қандай сыртқы саяси және дипломатиялық жұмыстар жүргізгендімізді сіздер білесіздер. Оның барлық маңызы мынаған, егеменді Қазақстан Республикасының өлемдік қауымдастыққа өркендетті кіруінің барынша қолайлы жағдайын қамтамасыз етуге келіп саяды. Басқа уақытта ондаған жылдар керек болатын нәтижелерге жету үшін бізге бір жылдан астам ғана уақыт қажет болды. Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының толық хұқылы мүшесі болып батыста

мерзімге несиелеу жүйесін құру міндеті тұр. Мұның Қазақстан үшін үлкен, тіпті шешуші маңызы бар.

Экономиканың қазіргі кезде қалыптасқан құрылымына мемлекеттік сектор үлесінің өте жоғары (80 процентке дейін) сипаты тән болып отыр. Бұл көрінеу қиғаштық, өйткені нарықтық жүйелері дамыған елдерде мемлекеттік меншіктің үлесі, міндетті түрде, 30-40 проценттен аспайды. Демек, республикада мемлекеттік меншікті елеулі түрде коллективтік меншік пен жеке меншікке айналдырудың нақты келешегі бар. Күш алып келе жатқан кәсіпкерліктен біз экономиканың мемлекеттік емес секторында жаңа құрылымдардың тездеті құрылуын күтеміз.

Бұл тұрғыдан алғанда мемлекет тарапынан көмек беру қамтамасыз етіледі, деп атап көрсетті Н. Ә. Назарбаев. Өздеріңіз білесіздер Қазақстанда жекешелендіру қарқыны ТМД-ның басқа елдеріндегіден қазірдің өзінде елеуір жоғары. Бірақ нарықтық қатынастарды қалыптастыру процесі неғұрлым тезірек жүрсе, біз жүргізіп отырған саясаттың әлеуметтік және экономикалық қырлары да солғұрлым айқынрақ көрінеді. Осыған байланысты едбек ұжымдарына арналған хұқылық негіздегі «жұмсақ» режим туралы ойластырылған өте маңызды. Экономикалық тұрақсыздық жағдайындағы «тұрпайы» жекешелендіру ерекше қауіпті. Сатылатын объектілердің бағасын мейлінше арттыруға тырысу сатып алу қарқынын бәсеңдетіп қана қоймайды, сонымен қатар бұдан былайғы жерде өнімнің сөзсіз қымбаттауына өкеліп соқтырады. Ал мұның өзі әлеуметтік шиеленістің тағы да бір айналымы қауіпін туғызады.

Екінші бір қауіп бізде жүріп жатқан жекешелендірудің өз ерекшелігіне байланысты. Қайта құрылатын объекті көбіне мемлекеттік монополияландырылған меншік болса, мнен осылай. Мен коммерциялық құрылымдардың басқару аппаратымен астасып кетудің нақты қауіпін айтып тұрмын. Мұның өзі ауыз жаласқан жемқор астам монополиялар құрылуына өкеліп соқтыруы мүмкін. Сондықтан кәсіпкерлік қызметке мемлекеттік басқару құрылымдары мен лауазамды адамдардың қатысуын шектеуді, заңдарды бұзғандық үшін қаржы, өкімшілік және қылмысты жауапкершілік шараларын қолдануды көздейтін заң актілері мен бақылау органдарының бірыңғай жүнесін құрумен шұғыл түрде айналысу өте маңызды.

Кең көлемді жекешелендірудің тағы бір қыры — оның республика экономикасын батыс еуропалық, Азия және Таяу Шығыс экономикалық кеңістігіне бірігуін алдын алып бағдарлау. Соңғы жылдың ішінде біздің қандай сыртқы саяси және дипломатиялық жұмыстар жүргізгендімізді сіздер білесіздер. Оның барлық маңызы мынаған, егеменді Қазақстан Республикасының өлемдік қауымдастыққа өркендетті кіруінің барынша қолайлы жағдайын қамтамасыз етуге келіп саяды. Басқа уақытта ондаған жылдар керек болатын нәтижелерге жету үшін бізге бір жылдан астам ғана уақыт қажет болды. Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының толық хұқылы мүшесі болып батыста

Кеше, Атырау қаласындағы Кеңестер үйінің мәжіліс залында «Көмірсутегі шикізатын барлаудың, өндірудің, өңдеудің тиімді техникасы мен технологиясы және олардың қалдықтарын пайдалану» тақырыбына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференция өз жұмысын бастады. Ғалымдар мен өндірісшілердің осынау алқалы басқосуын

бірінші орынбасары Р. Т. Шырдабаев семинарға қатысушыларға арнап құттықтау сөз сөйледі.

— «Батыс Қазақстан» деп аталатын арнаулы ғылыми-техникалық бағдарламаны қабылдап, өлкенің табиғи байлығын игеруге атсалысу-

өңдеу дәрежесі 54 проценттен аспайды да, оның қалдықтарын амалсыздан өртеп жіберуімізге тура келіп отыр. Ал Теңіз мұнайын Шымкентке құбыр арқылы тасымалдау мәселесінің қайта қаралғаны жоқ. Өйткені, өңдеу ісін өз жерімізде жүргізуіміз керек. Ал оңтүстіктегі мұнай өңдеу зауытына шикізатты шетелден де әкелуге де болады ғой.

Қаспий теңізі деңгейінің көтерілуі де ерекше алаңдаушылық туғызуда. Қазір біз совхоздар орталығын басқа жерге көшіру жұмыстарымен шұғылданып жатырмыз. Егер Теңіз сияқты кенішті су басатын болса қандай халге түсетінімізді ойлап көріңіздерші. Сондықтан оны қоршау мәселесін қазірден ойластырып, бұл іске ғалымдардың үлес қосқанын қалар едік. Бәкім, ТМД елдері мен Иран мемлекетінің қатысуымен мониторинг ұйымдастыру мәселесін ойластырған дұрыс шығар?

Тағы бір маңызды мәселе — бұған дейін біздің жерімізде 2 ядролық полигон болған еді. Азғыр полигонында 17 рет жарылыс жасалды. Сол үшін 2 ұлқы бұрғыланды. Енді сол ұлқылардағы радиациялық мөлшері мың есеге тең екен. Ал Тайсойған полигонында ракеталар сынағынан кейін төгілген отын қалдығының залалынан оны халық шаруашылығының қажеттеріне пайдалана алмай келеміз.

Бұдан соң республика Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, «Батыс Қазақстан» ғылыми-техникалық бағдарламасының жетекшісі К. Ә. Сағадиев «Батыс Қазақстанның халық шаруашылығы кешенін құру туралы», Қазақстан мұнай-газ мемлекеттік корпорациясының президенті Б. Д. Еламанов «Республиканың мұнай және газ өнеркәсібінің қазіргі жағдайы мен перспективасы» деген тақырыптарда баяндамалар жасады. Одан соң мамандардың пікір алысуы басталып кетті.

Семинар жұмысына облыс әкімінің орынбасарлары Ө. Бисенов, Ш. Кәрімов, В. Н. Постнов қатысып отырды. Семинар өз жұмысын одан әрі жалғастыруда.

Көмірсутегі шикізатының проблемаларына арналған ғылыми-практикалық конференцияға қатысушылардың бір тобы (солдан оңға қарай): Атырау облысы әкімінің орынбасары Ө. Бисенов, Ақтөбе облысы әкімінің орынбасары Я. Талпаев, Әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің кафедралар меңгерушісі, профессор Қ. Қабдықайыров, академиктер З. Қабдолов, Ш. Батталова, Республика Ғылым академиясының бас ғылыми хатшысы, Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі К. Ә. Сағадиев.

Суреті түсірген А. Теміров.

# АТЫРАУ БАЙЛЫҒЫ — ХАЛЫҚ ИГІЛІГІНЕ

## Қаламызда республикалық ғылыми-практикалық конференция өз жұмысын бастады

Қазақстан Республикасының Ғылым академиясы мен «Батыс Қазақстан» деп аталатын республикалық ғылыми-техникалық бағдарламаның кеңесі Атырау облысының әкімшілігімен бірлесіп өткізуде. Оның жұмысына көршілес Ақтөбе, Маңғыстау және Орал облыстарының өкілдері де қатысуда.

ға мүдделілік танытып отырған республика Ғылым академиясының атына айтар алғысымыз мол, — деді ол. Ол бұдан соң қонақтарға облыстың құрылуы тарихынан қысқаша түсіндіріп өтті.

— Біздің өңір бай өлке, — деп жалғастырды бұған әрі сөзіп Р. Т. Шырдабаев, — бірақ оның игілігіне халқымыз көпке алмай келеді. Бұл күнде біздегі барланған мұнай қорының көлемі 8,5 млрд текше метр деп саналады. Теңіз кеніші, Гурьев және Новобогат дөңестері, Иманов газ-конденсат алаңы сияқты алып кен орындары біздің облысымызда орналасуы мұның айқын дәлелі.

Осы алаңдардағы шамадан тыс қысым мен қызу, мұнай құрамындағы күкірт пен меркапанның молдығы, сайын келгенде, тотқа төзімді металдар мен құрал-жабдықтар үлгісін жасауды талап етуде. Және оның үстіне, оларды барған сайын көптеп шығару қажеттігін өмірдің өзі талап етіп отыр.

Содан соң Ембі мұнайының мәселесі де өзіне ерекше назар аударуды талап етеді. Өз жерімізден космостық техника отынына жарамды, сондай-ақ күкіртті және парафинді мұнай түрлерін өндіре тұрсақ та, оларды шикізат ретінде арзанға өткізуге мәжбүрміз. Ал өз жеріміздегі шикізат

Конференция жұмысына «Бритиш петролеум» корпорациясының П. Э. Рэттердал (Ұлыбритания) және Данди (Ұлыбритания) және Данди ойыл венчурлық тобының атқарушы директоры Е. Спит (Шотландия) басқарған мамандары да қатысуда. Олар Батыс Қазақстанның кен байлығын игеруге мүдделілік танытып отырғандықтан, алаңды алаңы жиынында тақырыптың баяндамалар жасайды.

Конференцияның республика Ғылым академиясының бас ғылыми хатшысы, академияның корреспондент-мүшесі, «Батыс Қазақстан» ғылыми-техникалық бағдарламасының ғылыми жетекшісі К. Ә. Сағадиев кіріспе сөзбен ашты.

— Респуболиканы шапшаң қарқынмен дамыту стратегиясында Батыс Қазақстанның алатын орны ерекше, — деді ол. — Осы өңірдің мүмкіндіктері ең алдымен табиғи ресурстар қорының молдығында жатыр. Мұның өзі өлемдік рыноктан тұрақты позицияларды жеңіп алуымызға мүмкіндік береді. Бұл ең алдымен мұнай, газ және конденсат. Оның қоры жөнінен ол Батыс Сібірмен нық түйіспіре алады.

Бүгінгі семинарда осы мәселеге байланысты 19 тақырып таңдалып алынды. Олар 3 күн ішінде таныстырылады. Сонымен қатар, семинарға қабырғалық баяндамалар да және көмірсутегі шикізатын игерудің кейбір проблемалары туралы жергілікті ғалымдар мен өндіріс мамандарының хабарламалары да ұсынылады.

Екінші күні шетелдік ма-

мамандардың өңірмелері тыңдалады. Олар бүгінгі семинарға 3 баяндама ұсынып отыр. Айталық, П. Рэттердал мырза «Мұнай кен орындарын игерудің әдістері» туралы баяндайтын болса, «Бритиш петролеум» компаниясының маманы Х. Смалс «Компаниядағы мал шаруашылығы және оның жемшөптік базасын дамыту тәжірибесі» жөнінде айтып береді. Ал мұның атыраулықтар үшін қандай маңызы бар екендігін түсіндіріп жатудың қажеті болмас. Сондан-ақ шотландтық Е. Спит мырза баяндамасын Атырау қаласымен бауырластық қатынас орнату мәселесіне арнамақшы.

Сонымен бірге, Ұлыбританиялық фирмалар шығаратын мұнай және газ өнеркәсібіне арналған жабдықтардың плакатта бейнеленген үлгісімен танысуға мүмкіндіктеріңіз бар. Өйткені, ескі үлгідегі отандық деп аталатын техника мен технологияны жаңартпайынша жер қойнауы байлығын халықтың көдесіне жарату мүмкін емес.

Бүгінгі семинарда, сонымен қатар бизнес мәселесі де сөз етіледі. Осы жерде тікелей келіссөздер жүргізуге де жағдай туғызылады.

Ғылым академиясының бүгінгі семинарға ерекше маңыз беріп отырғаны айтылды. Оның айқын куәсі осы басқосуға академиктер З. Қабдоловтың, Ш. Батталованың, республикадағы жетекші институттар басшыларының қатысуы болып табылады.

Бұдан соң облыс әкімінің

